

Alföldi Ágnes Dóra¹: A fizetésképtelenségi jog nemzetközi és magyar fejlődéstörténete

Debreceni Jogi Műhely, 2009. évi (VI. évfolyam) 4. szám (2009. október) 1-14.

I. A csődjog nemzetközi fejlődése

Jelen tanulmányban ismertetésre kerül a fizetésképtelenségi eljárások kialakulásának főbb állomásai és fejlődési irányvonalai. Álláspontom szerint mielőtt ezeknek az eljárásoknak a modern kori alkalmazásáról, hibáiknak feltárásáról és esetlegesen az ezekre adott jogi válaszokról esne szó, az egész eljárás átláthatósága érdekében mindenképpen szükségesnek találom, hogy bemutatásra kerüljön az, hogy valójában a napjainkban is alkalmazott ezen eljárások során használatos jogintézmények és jogi megoldások honnan is erednek.

1. A római jog korszaka, mint a csődjog megjelenésének első állomása

Mint már korábban említettem, a fizetésképtelenség „jelensége” alapvetően az adós (*debitor*) és hitelező (*creditor*) közötti érdekellentét eredményeképpen alakul ki a gazdasági folyamatok során, ugyanis a hitelező a pénzéhez szeretne mielőbb hozzájutni, az adós pedig vagy nem képes vagy nem akarja ezt a hitelező igényt kielégíteni. Az állam nem foglalkozik az ehhez vezető okok vizsgálatával, hanem csupán a „konfliktus” eredményét szankcionálja.

A római jog kezdeti szakaszában is teljes mértékben érvényesül ez a felfogás, melyet mi sem példáz jobban, mint az ebben a korszakban kialakult és alkalmazott két eljárási forma.² A *legis actio per manus iniectionem* során a hitelező önhatalmúlag állami védelmet élvezve járt el az adóssal szemben. Az adós, ha nem tudott fizetni, a „testével volt köteles helytállni”. Főszabályként a *legis actio* ezen fajtájának alkalmazására az ítéleti marasztalás nem teljesítése esetén került sor, bizonyos esetekben ennek az előzetes eljárásnak az alkalmazására sem volt szükség. A *legis actio sacramento in personam* alkalmazására akkor kerülhetett sor, ha az adós a **XII. Táblás törvényben** megszabott 30 nap alatt nem tudta a fennálló tartozásait megfizetni, így ennek a határidőnek az elteltét követően a hitelező az adóst, akár fizikai erőszakkal is, elfoghatta és a praetor elé vihette. A római perrendeknek megfelelően a praetor előtti eljárásban maga az adós nem védekezhetett, csak harmadik személy léphetett fel az érdekében kezesként (*vindex*). Ilyen fellépés hiányában a hitelező az adóst 60 napig bilincsbe verve fogságban tartotta, majd szabad belátása szerint vagy megölte, vagy rabszolgának eladta. Az utóbbi megoldás választása esetén az eladás során befolyt vételáron a hitelező a többi hitelezővel együtt megosztozott.³ Ezen a helyzeten alapvetően a *lex Poetelia Papiria*⁴ változtatott, amely megtiltotta az adós megölését és rabszolgának való eladását.

Ezekből a kezdeti megoldásokból jól kivehető a jogi és a mögötte meghúzódó erkölcsi felfogás, mely szerint az állam szempontjából teljesen közömbös, hogy a hitelező végül hozzájut-e a követeléséhez vagy sem, a fő hangsúly az adós személyén van. Az adós azzal, hogy nem fizetett, megsértette az erkölcsi rendet, bűnt követett el és ezért büntetést érdemel, de magát a büntetést nem bíróság szabja ki, hanem a hitelezők. A későbbiek során a szabályozás szigora enyhült, mivel a praetori és császári perrend a vagyoni végrehajtást helyezte előtérbe, bár bizonyos vonatkozásban fennmaradt az adós személyét érintő végrehajtás is. A praetori perrendben a végrehajtási per (*actio iudicati*) megnyerése után került sor a tényleges végrehajtásra. Ebben az eljárásban első lépésként az adósnak vagy helyette bárki másnak a praetori decretumot követően 30 nap állt rendelkezésére ahhoz, hogy kifizesse tartozása kétszeresét (*duplum*). Mindezt azonban annak ellenére tehette meg, hogy a hitelezők már a praetori decretummal quasi tulajdonjogot szereztek az adós egész vagyona

felett. A duplum teljesítése eredményeképpen a végrehajtási eljárás minden további jogkövetkezmény nélkül megszűnt. Ha azonban az adós mégsem tudott fizetni, önként átengedhette a hitelezőinek a vagyont (*cessio bonorum*) viszont azzal a előnnyel járt, hogy az adós, ha fizetésképtelenségében vétlen volt nem vált becsteleenné, vagyis nem szenvedett *infámiát*. Ezt az „előnyt” még ez is erősítette, hogy ha az adós nem volt infámis személy, ellene nem lehetett személyi végrehajtást indítani.⁵ Ha a 30 napos határidő eltelte után, amennyiben az adós nem élt a felvázolt lehetőségekkel, automatikusan becsteleenné vált, amely megnyitotta a lehetőséget a személyi végrehajtás felé. Ez azt jelentette, hogy a hitelező az adóst mindaddig fogságban tarthatta, amíg az tartozását ki nem egyenlítette vagy le nem dolgozta.⁶

A fő hangsúly azonban már a vagyoni végrehajtáson volt. A hitelezők maguk közül választottak egy képviselőt (*magister bonorum*), aki az adós egész vagyonára⁷ előkészítette az árverést, amit maga is felügyelt. Az árverésen az a hitelező nyert, aki a legnagyobb százalékban vállalta hitelezőtársai kielégítését. Az árverést megnyerő hitelező (*bonorum emptor*) a vagyon praetori tulajdonosává vált, s az általa vállalt kielégítési arány teljesítéséért saját vagyonával is köteles volt helytállni. A *bonorum emptor* fellépése azonban nem befolyásolta az adós egyetemleges felelősségét, amely az általa a későbbiekben szerzett vagyonra is kiterjedt. A hitelezők kijátszásának megakadályozására a praetor által rendelkezésre bocsátott eszközökből fejlődött ki később és a klasszikus csődjog egyik alapintézményévé vált, az *actio Pauliana*, amely az adóssal összejátszó szerzővel szemben kártérítésre, a jóhiszemű ingyenes szerzővel szemben pedig a gazdagodás kiadására irányult.

A császári perrend a személyi végrehajtás esetében megszüntette a hitelezőnél letöltendő magánfogságot, és helyébe kötelező jelleggel az állami fogság lépett. A vagyoni végrehajtás tekintetében, amennyiben az univerzális végrehajtást egy kifejezett előrelépésnek tekintjük, visszalépést figyelhetünk meg, mivel abban az esetben is egyenként árverezték el az adós vagyontárgyait, ha a végrehajtást az adós egész vagyonára vezették. Kétségtelenül a vagyoni végrehajtás került előtérbe, ami mögött a gazdasági-kereskedelmi megfontolások állnak, ezzel szemben viszont a római jog késői szakaszában sem nevesítették a „csődjogot”, azt mindig a végrehajtás egy bizonyos fajtájaként szabályozták, továbbá meghagyták adós-hitelezői érdekkörben. A római jog fő elve a magántevékenység szerepe, mely szerint a közhatóság sem a hitelezői követeléseknek megállapításánál vagy osztályozásánál, sem a vagyon kezelése, elárverezése, vagy megosztásakor nem működött közre hivatalból.⁸

2. A középkori jogfejlődés

A Nyugatrómai Birodalom bukása⁹ után a középkori jogfejlődés teljesen mértékben a római jogi vívmányokat alkalmazza, hiszen ugyanúgy a személyi végrehajtás kizárólagosságából indul ki és jut el a vagyoni végrehajtás túlsúlyához. Az adós-hitelezői viszony ugyan magántermészetű maradt, de a szabályozás már a potenciális hitelezői érdekekkel is számol. Mindezeket leszögezve, felmerülhet a kérdés, hogy vajon miben is hozhatott újat a középkor a fizetésképtelenség kérdéskörében.

A gazdasági motivációknak és változásoknak köszönhetően a középkori jogfejlődés első bizonytékaént jelenik meg az a tény, hogy a XIII. században az olasz városállamokban már kialakult a *kereskedelmi csődjog*, más néven a *banco rotto*. Alapvető rendelkezéseit tekintve több kérdésben már megegyezik a jóval későbbi liberál-kapitalista szabályozással, így annak korai előképeként¹⁰ is felfogható. Az adós-hitelező viszony tehát megmaradt mindvégig magántermészetűnek, az olasz városállamokban azonban a szabályozás már a hitelezők

összességének az érdekeit igyekezett szem előtt tartani. Ezek az érdekek a kereskedelem meghatározó gazdasági súlyát tekintve már tulajdonképpen államérdeknek is minősültek.

Ugyanakkor Európa német nyelvterületein egészen a XVI. századig az eljárás középpontjában a római civiljogi perrendhez hasonlóan az adós személye állt, s maga az eljárás az egyes hitelezőket megillető külön végrehajtási jog elvén alapult. A hitelezők érdekeinek fokozottabb és hatásosabb védelme azonban megkövetelte a csődjog reformját. A folyamat eredményeképpen jött létre az úgynevezett *közönséges német csődjog*, a harmincéves háború¹¹ időszakát követően, amikor is a szétbomlott vagyoni viszonyok megkövetelték a tulajdoni és tulajdonosi állapot újbóli tisztázását.¹² Az eljárás lassú és szabályozatlan volt, így a közönséges német csődjog nem felelt meg az akkori társadalmi elvárásoknak. Hibájaként könyvelhető el az is, hogy az eljárások rendkívül hosszú időre elhúzódtak, így nem tudott érvényesülni a hitelező érdekek elsődleges kielégítésének elve. Egyetlen érdeme ennek a szabályozásnak az volt, hogy megjelent egy részletekre is kiterjedő, aprólékos eljárási rend, ami egy későbbi akár eredményes törvény megalkotásának az előképeként is szolgálhatott volna.

Megállapítható az, hogy a fokozatosan egyre erőteljesebb gazdasági élet szétfeszítette a jogi kereteket és arra kényszerítette a törvényalkotókat, hogy a csődjogi megoldások jobban kifejezésre juttassa a gazdasági érdekeket. Ennek az egész folyamatnak a közvetítő közege a kereskedelem volt. A Földközi-tenger, majd a XVI. századtól kezdve az Atlanti-óceán partján fekvő államokban a kereskedelemre vonatkozó középkori jogforrások gyors megoldásokat kínáltak. Ezen megoldások és eljárások „életképességét” mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy számos dogmatikai rendelkezésükben szinte változás nélkül kerültek át a liberál-kapitalista jogrendszerekbe a következő évszázadok alatt.

3. A klasszikus kor, azaz a XVIII-XIX. század csődjoga

Ebben az időszakban megváltozott az eljárási cél a gazdaságpolitikai elvárások miatt, és általános követelménnyé volt, a hitelezői igények minél gyorsabb és minél teljesebb kielégítése. Elsődleges céllá vált tehát az, hogy a jogalkotók rögzítsék a hitelezők kielégítésének primátusát. Ezt az elsőbbséget csak két tényező korlátozta, egyrészt a csődtömeg nagysága, másrészt a hitelezőtársak igénye. A liberál-kapitalizmus gazdasági felfogása teljes mértékben indokoltan találta azt, hogy a hitelezői igények kielégítését alapelve emeljék. Ezen elvárás szerint, az állami beavatkozástól mentes, szabad versenyen alapuló gazdaság modelljében nincs helye a fizetésektelen cégeknek, ezeknek a piactudomány problémamentes működésének érdekében minél előbb el kell tűnniük a piacról. Ezeknek a céloknak a megvalósítása érdekében sajátos eljárási szabályok alakultak ki, melyek már gyökeresen szakítottak a római jog korszakában és a középkorban kialakult és alkalmazott, elavultnak mondható szabályozással.

Az eljárást már maga az adós¹³ illetve a hitelező¹⁴ is megindíthatta a bírósághoz benyújtott kérelmével.¹⁵ Az esetek túlnyomó részében az adós indította meg az eljárást, mivel neki volt lehetősége arra, hogy észlelje a túladósodás tényét, ha pedig a hitelezők indították az eljárást, akkor „feladatuk” volt az, hogy az adós fizetésektelenségét valószínűsítsék. A fő hangsúly ebben az esetben a valószínűsítésen van. Ugyan voltak törekvése arra vonatkozóan, hogy törvényileg definiálják a fizetésektelenség fogalmát, de szerencsére ezek sehol sem emelkedtek ekkor törvényerőre, kivéve hazánkban. Az európai államok jogalkotói ugyanis hamar rájöttek arra, hogy mindenfajta normatív szabály felállítása adott esetben több kárt okozhat, mint hasznot.¹⁶ A probléma gyökere abban rejlik, hogy a fizetésektelenség

eredendően nem jogi, hanem közgazdasági kategória, valamint egy olyan gazdaságban, ahol a piacgazdaság intézményei csak kifejlődőben vannak, a túl szigorú csődszabályozás helyett, egy olyan rendszert kellene kialakítani, ami a bajba jutott gazdálkodó szervezetek számára segítséget nyújt a problémájuk megoldására.¹⁷ Ha valaki nem fizet, ezt a tényt a külvilág ugyan észleli, de annak okáról semmit sem tud. Ha a jog pusztán nem fizetés ténye miatt elindítaná az eljárást, akkor számos olyan cég is felszámolásra kerülne, amely életképes, és csak pillanatnyi likviditási nehézségei miatt esedékes kötelezettségeit nem tudja teljesíteni. Nyilvánvaló, hogy egy ilyen merev megoldás egyik állam gazdaságpolitikájának sem lehet érdeke. Éppen ezért alakult ki és szilárdult meg a klasszikus korban az a gyakorlat, hogy a bíróságnak kell eldöntenie, hogy a nem fizetés ténye mögött olyan okok állnak, amelyek miatt elkerülhetetlen az eljárás megindítása, vagy pedig a pillanatnyi nehézségeket az adós maga is le tudja győzni.

Európa azon területein, ahol a kereskedelem meghatározó szerepet játszott, a csődjog is a kereskedelem érdekeit tartotta szem előtt. Felismerték azt, hogy a kereskedelem az a terület, ahol egy-egy kereskedőház bukása olyan láncreakciót indíthat el, amely az egész ország gazdasági stabilitást megrendítheti, ezért a lehetőségekhez képest minél gyorsabb beavatkozás szükséges, a tönkrement céget el kell különíteni, majd pedig fel kell számolni, meggátolva ezzel a negatív hatású láncreakció bekövetkezését. A nem kereskedők, illetve a nem kereskedelmi cégek „bukása” nem jelentett olyan közvetlen veszélyt a nemzetgazdaságra, kiesésük hatása sokkal áttételesebb volt, ezért ilyen esetekben e cégek hitelezői a rendes végrehajtási eljárás szabályai szerint juthattak hozzá követeléseikhez. A tárgyalt korszakban ez a megoldás elsősorban Franciaországban és Olaszországban virágzott, így el is nevezték „*francia modell*”-nek.

Ezzel szemben a német nyelvterületen a csődjog hatálya a nem kereskedőkre és kereskedőkre is egyaránt kiterjedt, aminek az lehetett az oka, hogy a kereskedelem kevésbé meghatározó szerepet játszott, valamint a német jog dogmatikus gondolkodása megkövetelte, azt, hogy egy precíz, mindenre kiterjedő „igazságkeresés” minden csődbe jutott számára azonos szabályok által biztosítva legyen.¹⁸

Ami az egyes hitelezői törekvések egymás közötti viszonyát illeti, a tárgyalt korszakban országoként eltérő megoldásoknak lehetünk tanúi. A német jog a hitelezői követeléseket már öt osztályba¹⁹ sorolta, ami a kielégítési sorrendet határozta meg. Ez a megoldás volt jellemző az 1881-es magyar csődtörvényre is, annyi különbséggel, hogy ott csak három hitelezői osztály jelent meg. Ezzel szemben a francia jog nem ismerte az osztályba sorolás intézményét, és a hitelezők egymás közötti viszonyát az igények tekintetében a *Code Civil* általános szabályai szerint kellett elbírálni, azzal a kiegészítéssel, hogy az adó formájában jelentkező kincstári követelés elsőbbséget élvez.²⁰ Angliában a csődtörvény²¹ sokkal erőteljesebb jogosítványokkal ruházta fel a hitelezőket, mint kontinentális társai. A bíróság egyáltalán nem foglalkozott a csődtömeg kezelésével és a követelések megállapításával, mert ezeket a feladatokat a hitelezők első összehívásáig a bíróság által kinevezett *registrar*, utána pedig a hitelezők által szabadon választott *trustee* látta el. A hitelezők a trustee tevékenységének ellenőrzésére öttagú felügyelő bizottságot választhattak, s ebben az esetben meghatározhatták azoknak az intézkedéseknek a körét, amelyet a trustee csak a felügyelő bizottság előzetes jóváhagyásával tehetett meg.²²

Mindezek mellett kialakult számos napjainkban is használt jogintézmény elődje, ilyen például a *csődtömeggondnok* megjelenése, akinek az volt a feladata, hogy átvette az adóstól a csődvagyon felett a kezelési és rendelkezési jogosultságot, áttekintette a cég tényleges

pénzügyi-gazdasági helyzetét és elbíráta a bejelentett hitelezői igényeket, mind jogalap, mind összecszerőség tekintetében. A csődtömeggondnok készítette el az eljárás befejező szakaszában az ún. *táblás kimutatást*,²³ majd kérte a bíróságtól a felszámolási határnap kitűzését. Ha jól megfigyeljük a csődtömeggondnok valószínűleg a csődeljárás *vagyonfelügyelőjének* és a felszámolási eljárás *felszámolójának* lehetett a jogtörténeti elődje. Egy másik szintén említésre méltó jogintézmény a *csődválasztmány*, mely szintén ebben a történelmi korszakban jelent meg. A csődválasztmány a hitelezők képviselőiből álló általában 3-5 fős testület volt, melynek tagjait a hitelezők maguk közül választották saját érdekeik képviselete és védelme céljából. A csődválasztmánynak abban az esetben volt kiemelkedő jelentősége, mikor a hitelezők a tárgyaláson megtámadták a csődtömeggondnok vagyonfelosztási javaslatát, ezzel együtt fel is mentették tisztsege alól, majd pedig átvették a nagyon értékesítéséhez kapcsolódó feladatok teljesítését. Ezzel a megoldással sikerült kiiktatni annak a lehetőségét, hogy a csődtömeggondnok áron alul értékesítse a csődtömeghez vagyontárgyakat.²⁴ Egyértelműen megállapítható, hogy a csődválasztmány szinte teljes mértékben pár évszázaddal előtti megfelelője a mai magyar *hitelezői választmánynak*.

A klasszikus korszak gyökeres változást hozott a fizetésektelenségi eljárások fejlődési tendenciái tekintetében, mivel innen „már szinte csak egy lépés választ el minket” napjaink jogfejlődésétől.

4. A XX. század jogfejlődése röviden

A klasszikus csődjoggal szemben két irányból is jelentkeztek erőteljes kritikai megnyilvánulások ebben az időszakban. Az egyik kritika tulajdonképpen egyidős a klasszikus kori törvények megszületésével, hiszen már akkor is több szerző erőteljesen kifogásolta az eljárások időigényességét, a másik kritika pedig a XX. század két olajár- robbanását követő gazdasági helyzetben alakult ki. Ez utóbbi esetben a jogalkotók arra törekedtek, hogy az érdekviszonyokat az adós javára billentsék el, mivel a jóléti állam fenntartása múltott azon, hogy adottak ugyan veszteségesen működő céget, melyekre azonban nemzetgazdasági szempontból szükség van, és ezek nem tűnhetnek el egyszerű hitelezői kérelem nyomán a gazdasági élet színteréről. Emiatt különböző eljárási formák előzetes beiktatásával próbálkoztak, de a fő cél mindenhol az adós megmentése volt, amennyiben ez lehetséges. Ezeknek a törekvéseknek az eredményeképpen jött létre például Franciaországban egy előzetes eljárás, míg Ausztriában ennek egy jóval egyszerűbb változata.

Az előzetes eljárások rendszere azonban nem hozta meg a várt sikert és ugyan az olajár-robbanások okozta sokkból a nyugati államok talpra álltak, de új veszélyek jelentkeztek a jóléti társadalom gazdasági forrásainak gyengülése következtében. Ausztriában és Németországban is az 1980-as években háztartások tízezrei mentek tönkre annak kapcsán, hogy a családfő elveszítette a munkahelyét. Ennek egyenes következménye volt, hogy a csődjog hatályát kiterjesztették a nem önálló gazdasági tevékenységet végző magánszemélyekre is, mégpedig egyértelműen azzal a céllal, hogy lehetőséget biztosítottak számukra az egyéni végrehajtás alóli *mentesítésre*.²⁵ Ennek a korszaknak tehát az egyik jogalkotási újítása a *mentesítés* volt, melyet a német csődtörvény²⁶ tartalmazott. Ennek a jogintézménynek az volt a lényege, hogy csak és kizárólag olyan természetes személy adós volt részesíthető mentesítésben, aki a korábban lefolytatott csődeljárásban nem volt képes kötelezettségeit teljesíteni, tehát a természetes személy elleni mentesítést mindig meg kellett, hogy előzze egy eredménytelen csődeljárás. Az eljárás másik feltétele az volt, hogy az adósnak kérelemben ki kellett jelentenie, hogy hét éves időszakra lemond a „tág értelemben vett munkaköréből származó jövedelmekről” a bizalmi személy javára, valamint a

feltételrendszerben szerepelt az a kitétel is, hogy a hét éves időszak végéig köteles tisztességes üzleti magatartást folytatni.²⁷

Megfigyelhető, hogy minden korszakban más-más „érdekből” kerültek alkalmazásra az említett eljárások. A római jogban vitathatatlanul az elsődleges cél az adós megbüntetése volt, mint súlyos hátrány kilátásba helyezése, annak érdekében, hogy teljesítsen. Ez az érdek már a középkori jogfejlődés során háttérbe szorult, ugyanis a szabályok megalkotására olyan célból került sor, hogy a folyamatosan fejlődő és változó életviszonyok minél pontosabb és körültekintőbb szabályozást nyerjenek. A klasszikus jogfejlődés időszakában az eljárás egyik főszereplője került előtérbe, aki nem más, mint a hitelező. Az állam elsődleges érdeknek és célnak tekintette a hitelezői igények lehető legteljesebb kielégítését ezeknek az eljárásoknak a segítségével. A XX. század jogfejlődése mindezen érdek figyelembe vétele mellett (hitelezői érdek) a globális gazdasági problémák miatt előtérbe helyezte azt, hogy minden lehetséges eszközt biztosítani kell az adós számára, hogy megmeneküljön a gazdasági összeomlástól. Álláspontom szerint megállapítható, hogy az eljárások cél-és eszközrendszere folyamatosan változik, ezért a jogalkotók ezzel az állandó „változtatással” próbálták megfelelni a piacgazdaság és a szabad verseny kapitalizmus által támasztott követelményeknek, többkevesebb sikerrel, amely a szüntelenül fejlődő társadalmi és gazdasági viszonyok eredménye.

II. A magyar fizetésképtelenségi jog fejlődése

A fizetésképtelenségi jogot Magyarországon alapvetően két jogszabály rendezi. Az egyik a már általam sokat emlegetett *1991. évi II. törvény*, míg a másik, témánk szempontjából fontos jogszabály az *1994. évi LXVI. törvény*,²⁸ amely a munkáltató fizetésképtelensége esetén a bér garancia-alapból történő munkavállalói bérek kifizetését rendezi. Mint láthatjuk a hatályos Csődtörvényben a csőd, a felszámolási eljárás egységes jogszabályi keretben került szabályozásra, ezért értelemszerű az, hogy mindkét eljárás technikája hasonló, és mivel mindkét eljárás a gazdasági társaságok megszűnését eredményezi (eredményezheti), ennek következtében a megszűnő cég munkavállalói is az eljárás közvetlen érintettjei lesznek. Ebben az esetben az érintett vállalat mindkét formájú megszűnése esetén a munkavállalók öt havi bérének kifizetése a bér garancia-alap terhére történik. Mindezeket figyelembe véve a csőd és a felszámolási eljárás egyrészt gazdasági-cégjogi kérdés. A munkáltatói fizetésképtelenség esetén a bér garancia-alapból történő bérkifizetés pedig munkajogi kérdés. Így a magyar fizetésképtelenségi jog, a nyugat-európai megoldásokhoz hasonlóan egyfelől gazdasági, másfelől munkajogi intézmény.²⁹ Véleményem szerint ezen terület munkajogi vetületének értelmezése már egy másik dolgozat témája lehetne.

1. A magyar fizetésképtelenségi eljárások kialakulása és történeti változásai

Hazánkban a fizetésképtelenségi jog gyökerei már a 17. században megjelentek, melynek elsődlegesen az volt a célja, hogy a „vagyonbukottakat” a jogrend megsértése miatt az állam különböző szankciókkal sújtsa. Magyarországon az első csődjogi tárgyú törvény, az *1609. évi XII. törvénycikk*, mely „tolvaj gyanánt” rendelte büntetni azt a „bukottat”, aki vagyonát elrejtette, vagy hitelezői elől másként elvonta, vagy tékozló életmódja által könnyelműen csökkentette. Az *1807. évi XII. törvénycikk*³⁰ gyakorlatilag ugyanebben a szellemben ítélte meg a ma csődbüntettnek³¹ nevezett tényállást.³² Az 1860-as évektől a magyar magánjog és kereskedelmi jog már a szabad versenyen alapuló liberál-kapitalista szakaszba lépett. Az OBÉ³³ alkotta ITSZ³⁴ lezárta a kialakulás feltételeit és lehetőséget nyitott arra, hogy a kialakult magánjog és kereskedelmi jog az újabb kori igényeknek megfelelően továbbfejlődjön.³⁵

Az első magyar Csódtörvény az 1840. évi XXII. törvénycikk volt, amely az 1844. évi VII. törvénycikkkel módosított formájában 1853. szeptember 1-jéig volt hatályban. Ennek a törvénycikknek az az érdekessége, hogy megkülönböztette a „hamissággal párosult bukás” és a „vétkes gondatlanságból eredő bukás” fogalmát. Ekkor felváltotta azt az eredetileg az osztrák örökös tartományok számára készített, ún. ideiglenes csődrendtartás, mely annak idején az európai törvényalkotásban valóságos haladásnak volt tekinthető. Ezt követően az Országbírói Értekezlet hatályon kívül helyezte az ideiglenes csődrendtartást és újra hatályba léptette az elavult 1840. évi XXII. és 1844. évi VII. törvénycikket.

Pauler Tivadar igazságügy-miniszter 1873-ban bízta meg Apáthy István egyetemi tanárt az új csődjogi szabályozás kidolgozásával. A tervezet 1874-ben el is készült, de csak 1881-ben fogadta el a képviselőház és a főrendiház, és emelkedett törvényerőre, mint az 1881. évi XVII. törvénycikk. Első részében az *anyagi csődjogot* tartalmazta (csődnitás joghatálya, jogügyletek teljesítése, jogcselekvények megtámadása, beszámítás, visszakövetelési jog, a tömeg hitelezői, külön kielégítésre jogosított hitelezők, csődhitelezők), második részében pedig az *alaki csődjogot* (a csődeljárást), azon belül a csődeljárás három típusát szabályozta: a közönséges csődöt, a kereskedelmi csődöt és az ún. sommás eljárást.³⁶ Ennél a törvénycikknél említésre méltó az is, hogy a már 1840. évi XXII. törvénycikkben megjelent „magatartásokat” és azok különböző megnyilvánulási formáit minősített vétségnek tekintette. Mint láthatjuk a magyar jogalkotás egészen hosszú időszakon keresztül a csődhelyzetet egy olyan „magatartási formának” tekintette, melyet mindenképpen büntetéssel kell súlytani.

A fejlődéstörténet következő állomása az volt, mikor 1915-ben megjelent a magyar jogban a *csődön kívüli kényszeregyezés* intézménye, amely 1916-ban nyert törvényi szintű szabályozást (1916. évi V. tc.) és 1926-ban miniszteri rendeletben szabályozták újra.

A szocialista korszak kezdetén azt remélték, hogy az állami tulajdonú vállalkozások nem kerülhetnek csődhelyzetbe, így a szabályokat hatályon kívül helyezték. A felmerülő fizetéseképtelenségi problémákat sokáig egyedi esetként kezelték, ezért pénzügyi és közigazgatási eszközök révén próbálták megoldani. Az 1980-as és '90-es évek gazdasági hanyatlása, a korábbi exportpiacok elvesztése, az import liberalizálását követően kieleződő verseny felhívta a figyelmet a fizetéseképtelenségi eljárások szabályozási hiányosságaira. Ennek eredményeképpen, a felszámolási jogot tekintve az első nagyobb jogalkotási eredmény az volt, mikor az 1986. évi 11. törvényerejű *rendelettel (a továbbiakban Ftvr.)* hatályba lépett maga a felszámolási eljárás, mint fizetéseképtelenségi eljárás. 1986. szeptember 1-től kezdődően felszámolási eljárásnak nevezett bírósági eljárást lehetett indítani azon gazdálkodó szervezetek ellen, amelyeket nem akart az állam szanálva megtartani, ugyanakkor vagyonuk nem volt elegendő a tartozásaik kiegyenlítésére. Az Ftvr. elsősorban a vázlatos jogszabályhoz kialakult bírói gyakorlat révén a spontán privatizáció egyik segítő eszközévé vált, nagy hiányossága volt azonban, hogy a reorganizációra nem nyújtott szabályozott lehetőséget.

Az Ftvr.-t váltotta fel a *csődeljárásról, a felszámolási eljárásról és a végelszámolásról szóló 1991. évi II. törvény*, amely 1992. január 1-jén lépett hatályba a Gt.³⁷ 1988. évi elfogadását, 1989-es hatálybalépését követően. E Csódtörvény a címében is meghatározott három eljárást szabályozott, *csődeljárásnak* nevezve a törvényalkotó elképzelése szerint a reorganizáció lehetőségét nyújtó eljárást, *felszámolási eljárásnak* tekintve azt, ahol a cél a fizetéseképtelen gazdálkodó szervezet végleges megszüntetése a vagyon hitelezők közötti szétosztásával, illetve e törvényben kapott helyet a *végelszámolás* szabályozása is, amely megoldást már akkor is sokan vitatták, hiszen végelszámolásra akkor kerülhet sor, ha nem fizetéseképtelen a

gazdálkodó szervezet, tehát nem volt indokolt e szabályozásnak a fizetéseképtelenségi helyzetet rendező Csődtörvényben való elhelyezése.³⁸

A hazai piacgazdaság kezdeti időszakában, a kilencvenes évek elején a jogalkotók a vállalkozások (állami vállalatok, részvénytársaságok, szövetkezetek, valamint az egyre jobban szaporodó abban a korszakban már a százazres számú nagysághoz közeledő gazdasági társaságok, egyéb cégek, stb.) egyre krónikusabbá váló körbetartozásait, piacvesztését, tömegméretű átalakulási, privatizációs, illetve likviditási problémáit, fizetéseképtelenségi helyzetét, a gazdaságpolitika a Csődtörvénnyel bevezetett „nem peres” (csőd- és felszámolási) eljárásokkal³⁹ kívánta kezelni. A nemzetgazdaság egészének egyik legnagyobb problémáját ebben az időszakban a krónikus „körbetartozások”, a sűrűsödő likviditási problémák, a gazdálkodó szervezetek tartós fizetéseképtelenségének megoldhatósága jelentette. A Csődtörvény 1992. év eleji hatálybalépésekor az eredeti szabályok egyik kiemelt célja volt ezek gyors megszüntetése, melyet a jogalkotók szándékai szerint a *kötelező öncsőd* intézményeinek bevezetése szolgálta volna a legjobban.⁴⁰ A kötelező öncsőd azt jelentette, hogy ha egy vállalat 90 nap után sem volt képes valamely hitelezőjét kielégíteni, akkor az adós vállalat vezetője nyolc napon belül köteles volt a vállalat ellen csődeljárást indítani. Ennek elmulasztása esetén a vállalat vezetőjét a polgári jog vonatkozó szabályai alapján felelősségre lehetett vonni, és saját vagyonával is felelt a hitelezőknek a csődeljárás késedelmes kezdeményezése miatt keletkező kárért.⁴¹ A törvény a csődeljárási kérelmek óriási hullámához vezetett, és 1992 januárjától 1993 szeptemberéig 5.000 csődeljárást indítottak a vállalatvezetők, ugyanakkor 16.000 felszámolást kezdeményeztek a hitelezők.⁴² A Csődtörvényben található problémák megoldása és a törvénynek a változó gazdasági helyzethez való hozzáigazítása érdekében számtalan módosítás történt (számuk immár meghaladja az ötvenet), amelyekből a mintegy öt novelláris átdolgozás, módosítás nagyobb mértékben változtatott a törvény szövegén, s így az eredeti jogalkotói szándékon is.

Az első törvényt módosítás 1993-ban történt, amelynek elsősorban az volt a célja, hogy kiküszöbölje a törvény alkalmazásának első tizennyolc hónapjában észlelt hiányosságait. A módosítások között szerepelt a kötelező öncsőd megszüntetése, a reorganizációval kapcsolatos hitelezői egyetértés mértékének 100 %-ról a hitelezői igények 2/3-ára redukálása, és a hitelezők számának felére csökkentése. A jogalkotó a korábbi automatikus 90 napos adósság-visszafizetési moratóriumot az előbb említett hitelezői beleegyezéstől tette függővé, valamint megemelésre kerültek a felszámolói díjak is. Kötelezővé tették egy bírósági vagyonfelügyelő kinevezését a csődeljárásban, valamint a módosítás folytán az adósoknak kétfévente volt lehetőségük arra, hogy a csődeljáráson keresztül kezdeményezzék a reorganizációt. A módosítás következtében rohamosan csökkent a csőd-és felszámolási eljárás kérelmek száma, azonban az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy nem teljes egészében kizárólag a törvényt módosítás okozta a kérelmek számának gyors visszaesését. Egy másik fontos tényező volt a kormány által ezzel egy időben, 1993 utolsó negyedében meghirdetett *Bank-és Adóskonszolidációs Programja* is. Ez a program feltűnően hasznos alternatív reorganizációs módszernek tűnt a vállalkozások számára, arra serkentve őket, hogy elhalasszák vagy elálljanak a csődeljárási kérelem bejelentésétől. Ez a kormányprogram egy próbálkozás volt a vállalatok veszteségeinek és az adósságállományának kezelésére, amit egy *Bankkonszolidációs Programmal* összekapcsolva indítottak el. Az 1993. évi Adóskonszolidációs Program a bankokkal és az állami hitelezőkkel⁴³ szemben fennálló vállalati adósságok bíróságon kívüli rendezését célozta meg, egyeztetett adóskonszolidációs eljárás keretében, a bankok vezetésével és koordinációja mellett. A program keretében szorgalmazott tárgyalásoknak az előzetes várakozásokkal ellentétben a csődeljárások szellemében, de sokkal gyorsabban kellett volna elvezetnie a probléma rendezéséig. Az

összes, minősített kétes és rossz hitellel rendelkező vállalat csatlakozhatott a programhoz. Ténylegesen csak 2000-en jelentkeztek az összesen 13000 minősített hitellel rendelkező gazdálkodó szervezetből. A jelentkezések viszonylag alacsony aránya egyrészt abból adódott, hogy számos, kis adósságú vállalat a program kezdetén már felszámolási eljárás alatt állt, másrészt a bekapcsolódási lehetőség korlátozott volt, mivel a program azokat a vállalkozásokat kívánta támogatni, melyeknek kedvező esélyeik voltak az átalakulásra. A kormány 1994 végén megvizsgálta az Adóskonszolidációs Program tapasztalatait, és arra a megállapításra jutott, hogy a rendszer nem felel meg az eredeti célkitűzéseknek⁴⁴. A sikertelen jogalkotói próbálkozások és „cél el nem ért programok” eredményeképpen napjainkra a csődeljárások szinte megszűntek, így évente országosan nem éri el a tízet a csődeljárások száma.

A **1997. évi módosítás** főként a felszámolási eljárásban hozott változást, a célja egyebek mellett a felszámoló tevékenységének átláthatóbbá, a hitelezők és a bíróságok által ellenőrizhetőbbé tétele volt azzal egyidejűleg, hogy a díjazásuk forrását (a hitelezők által befizetett nyilvántartásba-vételi, regisztrációs díjjal) is biztosítani akarták, ugyanis ebben az időszakban egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy a nagy állami vállalatok felszámolásai befejeződtek, s a felszámolás alá kerülő gazdálkodó szervezetek vagyona annyira lecsökkent, hogy sem az eljárás költségeit, sem a felszámoló díját nem fedezte. A törvényelőkészítők ekkor abból indultak ki, hogy a hitelezővédelmet szolgáló eljárás költségét finanszírozzák meg a hitelezők is. A minimális felszámolói díj kiegészítő forrásaként a *hitelezők a nyilvántartásba vételük érdekében regisztrációs díjat fizetnek*, amelynek mértéke a bejelentett követelésük 1 %-a (minimum 1.000, maximum 100.000 Ft.). Ha a befizetett nyilvántartásba-vételi díj egy adott ügyben nem elegendő a felszámolói díj fedezetére, úgy azt az újonnan létrehozott *felszámolói díjkiegészítési számláról* kell ezután fedezni. Az 1997. évi Cstv. módosítás egyúttal megszüntette a Felszámolói Díjfedezeti Alapot, amelynek következtében az addig a mintegy 800 millió Ft összegű, a bírósági végzésekben jogszerűen megítélt díjazásuktól fosztotta meg a felszámolókat. Ha a hitelezők által befizetett regisztrációs díjból nem, avagy csak részben finanszírozható a felszámolói díj, az adós vagyonának értékesítéséből származó bevételből egészíthető ki, ennek hiányában a díjkiegészítési számla terhére lehet kérni a felszámolói díj kiegészítését. Amennyiben a felszámolási eljárás során, a felszámoló részére ténylegesen kifizethető díj, a vagyonértékesítésnél meghaladja a 4 %-ot, illetve az adós cég tevékenységének folytatásakor az árbevétel 1 %-át, a többletet kell befizetni a *Fővárosi Bíróság Gazdasági Hivatala* által vezetett *díjkiegészítési számlára*. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy a felszámolók saját díjaik terhére töltötték fel a Díjkiegészítési számlát⁴⁵.

Az 1. számú táblázatban összefoglaltan áttekinthető a felszámolói díjkiegészítési számla 2001-2002. folyamán realizált forgalma.

A felszámolói díjkiegészítési számla forgalma 2001-2002 folyamán

Év	Befizetés		Kifizetés	
	db	Ezer Ft	db	Ezer Ft
2001	96	34.892	473	69.168
2002	163	51.758	405	65.944

Forrás: Fővárosi Bíróság Gazdasági Hivatala

Ez a tendencia oda vezetett, hogy 2001-ben újra módosítani kellett, ismét a felszámolók díjazása tekintetében a Csődtörvényt, valamint sor került a zálogjoggal biztosított követelések korlátozott kielégítésére⁴⁶ vonatkozó új szabály beiktatására. Sajnos napjainkra sem javult a helyzet, és a módosítások sem hozták meg a várt „eredményt”, ugyanis a felszámolók helyzete nem javult.

A 2. számú táblázat adatsoraiból végig követhető a Csődtörvény bevezetését követő években a bíróságokhoz érkezett csődbejelentések száma, továbbá azok számszerű alakulása a Cstv. változásainak függvényében.⁴⁷

*Csődeljárások számának alakulása
1992-2000 között*

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Érkezett	4169	987	189	145	80	51	48	47	63
Befejezett egyezség	740	510	90	21	10	17	8	8	16
felszámolási eljárás	703	674	28	9	4	7	0	3	6
ügyviteli befejezés	1260	740	377	175	76	42	42	1	52
Befejezett összesen	2703	1924	495	205	90	66	50	32	74

Forrás: Igazságügyi statisztika, Ügyfélforgalom, IM, 1992
A bírósági ügyfélforgalom adatai, IM, 1993-2000. alapján

A csődbejelentések száma a táblázatban közöltek szerint az 1992. év folyamán összességében elérte a négyezres csúcst, 1993-ban, az öncsőd megszüntetése után ezeknek a száma fokozatosan ezer alá, 1994-95-ben kétszáz alá, 1996-ban pedig már száz alá csökkent. Az 1997-1999 évek során az év egészében hivatalosan közzétett csőd eljárások száma már csak ötven körüli volt.⁴⁸ Ezekből az adatokból kétséget kizáróan az tűnik ki, hogy a csődbejelentések száma fokozatosan csökken az évek során. Ez az elmúlt pár évben oda vezetett, hogy egyre kisebb a lehetősége annak, hogy egy cég sikeres csőd eljárás segítségével megmeneküljön a teljes összeomlástól. A következő sarkalatos időpont 2004. május 1. volt, ugyanis Magyarországnak az Európai Unióhoz való 2004. évi csatlakozása miatt a fizetéseképtelenségi eljárásokról szóló 1346/2000/EK rendelet⁴⁹ alkalmazhatósága érdekében, valamint a pénzügyi hitelbiztosítéki megállapodásokról szóló 2002/47/EK irányelv átültetése érdekében került sor a Csődtörvény módosítására. Így különösen az óvadékos hitelezők helyzete, illetve az adós szerződéseinek a felszámoló általi megtámadási joga tekintetében.

A 2002. évi jogalkotási program komplex egységben felfogva célul tűzte ki a Gt., a Cégtörvény és a Csődtörvény átfogó egyidejű reformját. Az érdekeltek széleskörű bevonása mellett az alapos, igen aktív szakmai, szakértői közreműködés ellenére az új Gt. és Cégtörvény megalkotásával párhuzamosan, a 2006. évi VI. törvénnyel az 1991. évi Cstv-nek csupán egy újabb módosítására került sor. A készülő új Csődtörvény tervezetének néhány meghatározó elemének beemelése történt a hatályos joganyagba, amely annak addigi belső rendszerét több vonatkozásban is felborította, ezáltal pedig a jogalkalmazók részére tovább növelte az áttekinthetelenséget. A jelenlegi Cstv. a jogalkalmazók részére is nehezen követhető, az érdekeltek és érintettek számára pedig szinte követhetetlen.⁵⁰

A magyar Csődtörvényt tehát számtalanszor módosították, melynek során sokszor napi gazdasági érdekeket vettek figyelembe. Ennek végeredménye egy toldozott-foldozott, széttagolt joganyag lett, ami egyik előidézője annak, hogy a joggyakorlat meglehetősen lassú

és bürokratikus. Az 1992. január 1. napján hatályba lépett Cstv. alapvetően más gazdasági környezetben és tulajdonviszonyokban született, mint amiben a közelmúltban és napjainkban élünk. Az időközi számos átdolgozás, a számtalan és szinte követhetetlen apró változtatások nem hozták meg a kívánt hatásokat. Nincs valóságos lehetőség arra, hogy a gazdasági társaság a következő, avagy a már meglévő fizetésképtelen, gazdasági helyzetét megfelelően szabályozott csődeljárás (reorganizáció) keretében, bírósági felügyelettel, a hitelezők hozzájárulása, ellenőrzése mellett, szakértői közreműködéssel helyreállíthassa. Ezért inkább a tulajdonosok, a cégek ügyvezetői a vagyont elmenekítik (egy újonnan alapított) másik cégbe, illetve a *reorganizáció helyett* a hitelezők is szinte minden esetben a *likvidációt* szorgalmazzák, avagy érdekeiknek megfelelően befolyásolják a vagyon mozgását.

Egy hatékonyan működő Csődtörvénynek segíteni, ösztönözni, ill. lehetővé kell tennie a fizetésképtelenségi helyzetbe került cégek reorganizációját, illetve az újjá nem szervezhető vállalkozások jelenleginél sokkal gyorsabb kivezetését egy kilátástalan gazdasági helyzetből, valamint lehetővé kellene tennie a hitelezői közösség döntésével egyező felszámolás alternatíváját. Az adós cégek vagyonának minél teljesebb megőrzése, értékmentése, hatékonyan tovább működtethető részének a törvényi szabályozás által megvalósítható aktiválása egyértelműen a hitelezőknek, az adós cégeknek és végérvényesen a nemzetgazdaságnak is az érdeke kell, hogy legyen.⁵¹

Irodalomjegyzék:

- BOÓC Ádám – SÁNDOR István – TÓTH Mihály – TÖRÖK Gábor – ÚJLAKI Tamás, *Csődjog (Gazdasági törvények kommentárjai)*, Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2007
- MISKOLCZI BODNÁR Péter – TÖRÖK Gábor, *A magyar csődjog alapjai*, Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2002
- ÁBEL István - SZAKADÁT Péter, *Csőd a piactudományok átmenetben*, Közgazdasági Szemle, XLII. Évf., 1995.10. sz
- <http://epa.oszk.hu/00000/00017/00009/1003.html>
- KAROLYI Géza – PRUGBERGER Tamás: *A magyar fizetésképtelenségi jog hatályos szabályozásának kritikai értékelése a nyugat-európai rendszerek tükrében*, in: Bér garancia és a csőd-, felszámolási eljárások reformja, Miskolc, Novotni Alapítvány a Magánjog Fejlesztéséért, 2005
- MISKOLCZI BODNÁR Péter, *A csődjog fejlődésének csomópontjai*, in: A civilizisztika fejlődéstörténete, Miskolc, Bíbor Kiadó, 2006
- CSIZMADIA Andor – KOVÁCS Kálmán – ASZTALOS László, *Magyar állam- és jogtörténet*, Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2003
- Magyarország: Szerkezetváltás és tartós növekedés: Világbank országos tanulmány[A Világbank Budapesti Regionális Irodája], Szerkesztette Koppányi Mihály, Budapest, [Világbank Magyarországi Regionális Iroda], 1995
- ERDŐS Károly, *Fizetésképtelenségi szakterület nemzetközi tendenciái*, Budapest, 2008
- <http://www.foe.hu/node/704>
- ERDŐS Károly, *A magyarországi cégek és fizetésképtelenségi eljárások főbb adatai a csődtörvény (1992-2003) hatályossága alatt*, Budapest, 2003
- <http://www.foe.hu/node/189>
- FUTÓ Péter, *A csődeljárások mérhető hatásai*, Statisztikai Szemle, 2. sz., 1994
- 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről
- 1991. évi IL. törvény a csődeljárásról és a felszámolásról
- 1994. évi LXVI. törvény a Bér garancia Alapról

¹ PhD hallgató, DE-ÁJK.

² Ez a két eljárási forma a *legis actio per manus iniectioem* és a *legis actio sacramento in personam*.

³ BOÓC Ádám – SÁNDOR István – TÓTH Mihály – TÖRÖK Gábor – ÚJLAKI Tamás, *Csődjog (Gazdasági törvények kommentárjai)*, Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2007, 15.

⁴ Kr.e. 326

⁵ Lex Julia, mely az említettekén kívül azt a kedvezményt is megadta az adósnak, hogy a későbbi szerzeményéből a megélhetéséhez szükséges vagyont ne essen végrehajtás alá.

⁶ BOÓC Ádám – SÁNDOR István – TÓTH Mihály – TÖRÖK Gábor – ÚJLAKI Tamás, *Csődjog (Gazdasági törvények kommentárjai)*, Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2007, 16.

⁷ Univerzális végrehajtás

⁸ BOÓC Ádám – SÁNDOR István – TÓTH Mihály – TÖRÖK Gábor – ÚJLAKI Tamás, *Csődjog (Gazdasági törvények kommentárjai)*, Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2007, 17-18.

⁹ Kr.u. 476

¹⁰ Ezt a tényt mi sem bizonyítja jobban, minthogy ekkor már a fizetések megszüntetése miatt lehetségessé vált az eljárás megindítása, az adós elvesztette szabad rendelkezési jogát a vagyona felett, így ez a jog a hitelezőkre szállt. A hitelezőket hirdetmény útján idézték meg, s ismeretes volt a *kényszeregyezés* intézménye is.

¹¹ 1618-1648

¹² MISKOLCZI BODNÁR Péter – TÖRÖK Gábor, *A magyar csődjog alapjai*, Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2002, 16-17.

¹³ Az adós mind fizikai, mind pedig jogi személy lehetett. Amennyiben az adós fizikai személy volt, és akár az eljárás megindítása előtt, akár az eljárás megindítása alatt elhalálozott, helyébe a hagyaték lépett, mely megfelel a *csődtömeg* fogalmának. Ez azt jelenti, hogy a tiszta érték, vagyis a terhekkal csökkentett rész lesz maga a csődtömeg.

¹⁴ Ebben az időszakban hitelezőknek kellett tekinteni mindazokat, akiknek valamilyen vagyoni alapon az adóssal szemben követelésük állt fenn, tekintet nélkül arra, hogy e követelések kielégítésének fedezetéül az adós egész vagyona vagy pedig vagyonának csak egy meghatározott része szolgált. Ebben az értelemben beszélhetünk „tulajdonképpen” és „nem tulajdonképpen” hitelezőkről. „Tulajdonképpen” csődhitelezőnek voltak tekinthetők azok, akiknek a csődnyitás idején kötelmi viszonyból fakadó követelésük állt fenn, de ebbe a körbe nem tartoztak bele a személyes szolgáltatásra irányuló követelések, valamint azon hitelezők köre sem, akik a csődnyitás időpontjában még nem rendelkeztek követeléssel. „Nem tulajdonképpen” csődhitelezőnek minősültek a *tömeghitelezők*, akiknek igényük nem az adóssal, hanem már a csődtömeggel kötött jogügyletből származtak, a *visszakövetelésre jogosult hitelezők*, akik a csődtömeg ellen azért léptek fel, mert olyan dolgok kiadását követelték a tömegtől, amely nem része a tömegnek pl. mert nem az adós tulajdonában volt. Léteztek ún. *külön kielégítésre jogosított hitelezők*, akiknek követelésük jogalapja dologi jogon alapult, és az adós vagyona bizonyos részéből voltak jogosultak csak kielégítést keresni. Ezek közé alapvetően a kézi- és jelzáloggal biztosított követelések jogosítottjai tartoztak.

¹⁵ Az eljárás megindításának oka a fizetéseképtelenség vagy a túladósodás volt.

¹⁶ BOÓC Ádám – SÁNDOR István – TÓTH Mihály – TÖRÖK Gábor – ÚJLAKI Tamás, *Csődjog (Gazdasági törvények kommentárjai)*, Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2007, 20.

¹⁷ ÁBEL István - SZAKADÁT Péter, *Csőd a piacgazdasági átmenetben*, Közgazdasági Szemle, XLII. Évf., 1995.10. sz

<http://epa.oszk.hu/00000/00017/00009/1003.html> 1.

¹⁸ Az igazsághoz azonban az is hozzátartozik, hogy a szabályozás ilyen felfogása ellenére is kénytelenek voltak a jogalkotók a kereskedőkre vonatkozóan bizonyos specialitásokat is megállapítani.

¹⁹ Hitelezői osztályok: 1. munkavállalók, kereskedelmi képviselők, tartásra jogosultak követelése

2. állam, tartományok, községek követelése

3. egyházak, iskolák, közjogi intézmények és bizonyos tűzbiztosító testületek

4. orvosok, gyógyszerárak, kórházak

5. ún. rendes csődhitelezők

²⁰ MISKOLCZI BODNÁR Péter – TÖRÖK Gábor, *A magyar csődjog alapjai*, Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2002, 22.

²¹ 1869. augusztus 29-én született

²² MISKOLCZI BODNÁR Péter – TÖRÖK Gábor, *A magyar csődjog alapjai*, Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2002, 23.

²³ A *táblás kimutatás* a hitelezőket besorolta saját kielégítési osztályukba a követelés jogcímére és az esetleges mellékkötelezettségekre való tekintettel.

²⁴ BOÓC Ádám – SÁNDOR István – TÓTH Mihály – TÖRÖK Gábor – ÚJLAKI Tamás, *Csődjog (Gazdasági törvények kommentárjai)*, Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2007, 28.

²⁵ BOÓC Ádám – SÁNDOR István – TÓTH Mihály – TÖRÖK Gábor – ÚJLAKI Tamás, *Csődjog (Gazdasági törvények kommentárjai)*, Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2007, 34-35.

²⁶ Más néven, „InsO”.

²⁷ BOÓC Ádám – SÁNDOR István – TÓTH Mihály – TÖRÖK Gábor – ÚJLAKI Tamás, *Csődjog (Gazdasági törvények kommentárjai)*, Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2007, 37-38.

²⁸ 1994. évi LXVI. törvény a Bér garancia Alapról

²⁹ KÁROLYI Géza – PRUGBERGER Tamás: *A magyar fizetésképtelenségi jog hatályos szabályozásának kritikai értékelése a nyugat-európai rendszerek tükrében*, in: Bér garancia és a csőd-, felszámolási eljárások reformja, Miskolc, Novotni Alapítvány a Magánjog Fejlesztéséért, 2005, 128-129.

³⁰ „...a vagyombukott, akár nemes, akár nem nemes legyen, bukásának okait igazolni tartozzék, és ha rábizonyul a vagyónak eltitkolásával elkövetett csalás vagy az, hogy hitelezőinek kárára irányzott kereskedelmi műveletekkel vagy nyilvánvalóan pazarló, vagy költséges életmódjával jelzálogjogilag terhelt birtokát szükségképpen megfogyasztotta: büntőrsaival együtt, kik a vagyon eltitkolásának tényével vagy más káros műveleteinél tudva és szándékosan közreműködtek, mint tolvaj büntetőeljárás alá vétessék és vétkességhez képest a törvény szigora szerint illő büntetéssel fenyítettessék.” (I. Ferenc 1807. évi decretuma 12. cikkely)

³¹ 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: Btk.) 290. §-a

³² MISKOLCZI BODNÁR Péter, *A csődjog fejlődésének csomópontjai*, in: A civilisztika fejlődéstörténete, Miskolc, Bíbor Kiadó, 2006, 207.

³³ Országbírói Értekezlet (1861)

³⁴ Ideiglenes Törvénykezési Szabályok

³⁵ CSIZMADIA Andor – KOVÁCS Kálmán – ASZTALOS László, *Magyar állam- és jogtörténet*, Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2003, 382.

³⁶ *A sommás eljárást* akkor rendelhetette el a bíróság, ha a csődnitáskor vagy a csődtömeg gondnok jelentéséből az tűnt ki, hogy az adós vagyona az eljárási költségek fedezésére elegendő ugyan, de nagyobb részben könnyen értékesíthető ingóságokból áll és a privilegizált követelések valószínűleg az egész vagyont felemészítik.

³⁷ 1988. évi VI. törvény a gazdasági társaságokról

³⁸ ERDŐS Károly, *Fizetésképtelenségi szakterület nemzetközi tendenciái*, Budapest, 2008

<http://www.foe.hu/node/704> 3-4.

³⁹ Farkas József szerint a nem peres eljárások olyan polgári eljárások, melyek nem a polgári per szabályozott formájában bonyolódnak le. Ez azt jelenti, hogy a következő meghatározott feltételrendszerből legalább egy elem hiányzik: 1. minden esetben a bíróság jár el

2. a jogvitában két ellenérdekű fél van

3. az eljárás keresettel indul

4. a bíróság köteles meghallgatni mindkét felet

5. a bíróság a tényállás megállapítása érdekében bizonyítást feszt fel

6. a bíróság a jogvitát jogerősen, a véglegesség igényével dönti el

⁴⁰ ERDŐS Károly, *Fizetésképtelenségi szakterület nemzetközi tendenciái*, Budapest, 2008

<http://www.foe.hu/node/704> 8.

⁴¹ ÁBEL István - SZAKADÁT Péter, *Csőd a piaccgazdasági átmenetben*, Közgazdasági Szemle, XLII. Évf., 10. sz., 1995

<http://epa.oszk.hu/00000/00017/00009/1003.html> 8.

⁴² Magyarország: Szerkezetváltás és tartós növekedés: Világbank országos tanulmány[A Világbank Budapesti Regionális Irodája], Szerkesztette Koppányi Mihály, Budapest, [Világbank Magyarországi Regionális Iroda], 1995, 63.

⁴³ Állami hitelező az adóhivatal, a vámhatóság és a társadalombiztosítás.

⁴⁴ Magyarország: Szerkezetváltás és tartós növekedés: Világbank országos tanulmány[A Világbank Budapesti Regionális Irodája], Szerkesztette Koppányi Mihály, Budapest, [Világbank Magyarországi Regionális Iroda], 1995, 64-64.

⁴⁵ ERDŐS Károly, *A magyarországi cégek és fizetésképtelenségi eljárások főbb adatai a csődtörvény (1992-2003) hatályossága alatt*, Budapest, 2003

<http://www.foe.hu/node/189> 15-17.

⁴⁶ Kielégítési sorrendben elfoglalt helyet jelenti.

⁴⁷ ERDŐS Károly, *A magyarországi cégek és fizetésképtelenségi eljárások főbb adatai a csődtörvény (1992-2003) hatályossága alatt*, Budapest, 2003

<http://www.foe.hu/node/189> 3.

⁴⁸ FUTÓ Péter, *A csődeljárások mérhető hatásai*, Statisztikai Szemle, 2. sz., 1994, 31.

⁴⁹ A Tanács 2000. május 29-i 1346/2000/EK Rendelete a fizetésképtelenségi eljárásról

⁵⁰ ERDŐS Károly, *Fizetésképtelenségi szakterület nemzetközi tendenciái*, Budapest, 2008

<http://www.foe.hu/node/704> 5.

---

⁵¹ ERDŐS Károly, *Fizetésképtelenségi szakterület nemzetközi tendenciái*, Budapest, 2008
<http://www.foe.hu/node/704> 12.